

კონსტანტინე ყიზილაშვილი
სტუ-ს ასოცირებული პროფესორი

რეზიუმე

წარმოდგენილ სტატიაში „ტურიზმის ეკონომიკური ეფექტიანობის ამაღლების გზები თუშეთში“ განხილულია თუშეთში ტურიზმის ეკონომიკური ეფექტიანობის ამაღლების გზების ძიების საკითხები.

თუშეთში ტურიზმის ეკონომიკური ეფექტიანობის ამაღლების მთელი რიგი შესაძლებლობები არსებობს, რომლის გამოყენების შემთხვევაში უფრო მეტად გაიზრდება მისი ეკონომიკური ეფექტიანობა. ამიტომ ამ რეზერვების გამოვლინებისა და გამოყენების თვალსაზრისით მეცნიერულად დასაბუთებული გზების ძიების და ღონისძიებების დამუშავებას მათზე დიდი მნიშვნელობა აქვს.

თუშეთში ეკონომიკური ეფექტიანობის ამაღლების ძირითადი გზები და ღონისძიებებია: საინფორმაციო მომსახურება და ტურიზმის განვითარება: გზა — ბილიკების სრულად მონესრიგება, ტურისტების და თუში მოსახლეობის ტრანსპორტით უზრუნველყოფა, შინამრეწველობის განვითარება, სოფლის მეურნეობის და კვების მრეწველობის განვითარება, სოფლებისა და ისტორიული ძეგლების აღდგენა, თუშეთის ელექტროენერჯით უზრუნველყოფა.

საკვანძო სიტყვები: ტურიზმი, ტურიზმის ეკონომიკური ეფექტიანობა, ტურისტული რესურსები, საინფორმაციო მომსახურება, ტურისტული საქონელი, შინამრეწველობა, კვების მრეწველობა, სოფლის მეურნეობა, დაცული ტერიტორიები, მატერიალური კულტურა.

Резюме

В представленной статье «Пути повышения экономической эффективности туризма в Тушети» рассмотрены вопросы поиска путей для повышения экономической эффективности туризма в Тушети.

В Тушети существует целый ряд возможностей для роста экономической эффективности туризма. В случае их использования еще больше возрастёт его экономическая эффективность. Поэтому большое значение имеет научно подтвержденной поиск путей выявления и использования этих резервов и разработка мероприятий.

Основными путями и мероприятиями роста экономической эффективности туризма в Тушети являются: информационное обслуживание и развитие туризма; приведение в полный порядок дорог и троп; обеспечение транспортом местного населения и туристов; развитие внутреннего сельского и пищевого хозяйства; восстановление деревень и исторических памятников; обеспечение Тушети электроэнергией.

თუშეთში არსებული განუსაზღვრელი ტურისტული რესურსები, ტურიზმის განვითარების დიდ შესაძლებლობას იძლევა. ამასთან, ტურიზმის ეკონომიკური ეფექტიანობის ამაღლების მთელი რიგი შესაძლებლობები არსებობს, რომლის გამოყენების შემთხვევაში უფრო მეტად გაიზრდება მისი ეკონომიკური ეფექტიანობა. ამიტომ ამ რესურსების გამოყენებას, მეცნიერულად დასაბუთებული გზების ძიებას და ღონისძიებების დამუშავებას ძალზე დიდი მნიშვნელობა აქვს.

თუშეთში ტურიზმის ეკონომიკური ეფექტიანობის ამაღლების ძირითადი გზები და ღონისძიებებია: საინფორმაციო მომსახურება და ტურიზმის განვითარება; გზა-ბილიკების სრულად მონესრიგება და ტურისტების და თუში მოსახლეობის ტრანსპორტით უზრუნველყოფა; შინა მრეწველობის განვითარება; სოფლის მეურნეობის და კვების მრეწველობის განვითარება; სოფლებისა და ისტორიული ძეგლების აღდგენა; თუშეთის ელექტროენერჯით უზრუნველყოფა.

თუშეთში ტურიზმის განვითარების საფუძველთა საფუძველია თუშეთის ტურისტული რესურსები და მათგან წარმოებული ტურისტული საქონელი. მაგრამ, როგორც საქართველოს მკვიდრი, ისე უცხოელი ტურისტებისათვის საჭიროა თუშეთში არამარტო ზოგადად ტურიზმის განვითარების ღონის, არამედ ამ ღონის განმსაზღვრელ ტურისტულ რესურსებზე, როგორცაა ბუნების სილამაზე, მთები და თოვლიან-ყინულიანი მწვერვალები, მდინარეები და ჩანჩქერები, დაცული ტერიტორიები და ლანდშაფტები, ფლორა და ფაუნა, ისტორიული ძეგლები, ხალხის მატერიალური და სულიერი კულტურა, ტრადიციები, წეს-ჩვეულებები და სხვათა შესახებ ფართო საინფორმაციო მასალის ცოდნა. რადგან ყველა ტურისტის მოგზაურობის მოთხოვნილებებს სხვადასხვა ტურისტული რესურსი და საქონელი განსაზღვრავს, ამიტომ თუშეთში ტურიზმის განვითარების შესახებ დაწვრილებითი და უტყუარი საინფორმაციო მასალის არსებობის გარეშე შეუძლებელია არა მარტო ჩვენი ქვეყნის, არამედ უცხოელი ტურისტების მოთხოვნილებების და სურვილების დაკმაყოფილება. აქედან გამომდინარე, მომავალში ტურიზმის ნორმალური განვითარება.

როგორია ამჟამად თუშეთში ტურისტული რესურსების და ტურიზმის განვითარების შესახებ საინფორმაციო მასალის (რეკლამის) არსებობის დონე? უნდა ითქვას, რომ ძალზე დაბალი. მით უმეტეს, რეკლამას ტურისტულ სფეროში გაცილებით უფრო დიდი ადგილი ეთმობა, ვიდრე საქართველოს ეროვნული მეურნეობის რომელიმე სხვა დარგში.

საქართველოში ტურიზმის დარგის გაძლიერების

მიზნით შექმნილია დამოუკიდებელი სახელმწიფო უწყება „საქართველოს ტურიზმის ეროვნული ადმინისტრაცია“, რომლის ძირითადი უფლება-მოვალეობა არის საქართველოში ტურიზმის მდგომარეობისა და განვითარების შესახებ ყოველგვარი საინფორმაციო მასალის სტამბური წესით მომზადება და საჭიროების მიხედვით მიწოდება. მაგრამ, ფაქტიურად საქართველოში ტურიზმის ირგვლივ თითქმის ყველა საინფორმაციო მასალა სხვადასხვა უწყების მიერ მზადდება და ლიტერატურის სახით გამოიცემა აღნიშნული ადმინისტრაციის გვერდის ავლით.

მაგალითად, 2007 წელს საქართველოს გარემოს დაცვისა და ბუნებრივი რესურსების სამინისტროს, დაცული ტერიტორიების დეპარტამენტისა და თუშეთის დაცული ტერიტორიების დირექციის ინიციატივით, მდგრადი განვითარების პროექტების განმახორციელებელი სააგენტოს მიერ მომზადდა და გამოიცა „თუშეთის დაცული ტერიტორიები - საველე მეგზური“; საქართველოს ბუნების შენარჩუნების ცენტრის მიერ მომზადებული „საქართველოს დაცული ტერიტორიების რუკა“ - ტექსტით (აქ არის თუშეთის დაცული ტერიტორიები(ც) გამოცემა საქართველოს გარემოს დაცვისა და ბუნებრივი რესურსების სამინისტროსა და დაცული ტერიტორიების დეპარტამენტის ინიციატივით საქართველოს დაცული ტერიტორიების განვითარების პროექტის ფარგლებში, რომელსაც მართავს მდგრადი განვითარების პროექტების განმახორციელებელი სააგენტო; მ.მეტრეველის მიერ 2007 წელს მომზადებული „კახეთი, ვაშლოვანისა და ლაგოდეხის დაცული ტერიტორიების მიმდებარე ტერიტორიების მოსახლეობის წეს-ჩვეულებისა და მათთან ურთიერთობის შესახებ სახელმწიფო ცნობარი ტურისტებისათვის“ (აქ არის თუშეთის დაცული ტერიტორიები(ც) გამოცემა, საქართველოს დაცული ტერიტორიების დეპარტამენტის, ვაშლოვანისა და ლაგოდეხის დაცული ტერიტორიების დირექციის მხარდაჭერით; ა. ქიქოძის და რ. გოხელაშვილის ავტორობით ინგლისურ ენაზე დაწერილი „საქართველოს დაცული ტერიტორიები“ (აქ არის თუშეთის დაცული ტერიტორიები(ც) ასევე გამოიცა საქართველოს გარემოს დაცვისა და ბუნებრივი რესურსების სამინისტროსა და დაცული ტერიტორიების დეპარტამენტის მიერ.

ეს ყველაფერი, რაც კეთდება, ძალზე კარგი და მისასალმებელია, მაგრამ საკითხავია: საქართველოში ტურიზმის შესახებ ტურისტული მეგზურების, ტურისტული ცნობარების, ტურისტული რუკების და სხვა საინფორმაციო მასალების მომზადება-გამოცემაში რატომ არ იღებს მონაწილეობას საქართველოს ტურიზმის ეროვნული ადმინისტრაცია? ვფიქრობთ, რომ ამ სამსახურის გვერდის ავლით ნებისმიერი ცალ-ცალკე ინდივიდუალური საინფორმაციო მასალის გამოცემა-გავრცელება ხელს კი არ შეუწყობს ქვეყანაში ტურიზმის განვითარებასა და ტურისტების მოზიდვას, არამედ, პირიქით, ეს იქნება საქართველოში ტურიზმის განვითარების შეფერხების ყველაზე ქმედითი საშუალება. ამიტომ „საქართვე-

ლოს ტურიზმის ეროვნული ადმინისტრაციის“ თანხმობის გარეშე ყოვლად შეუძლებელია არა მარტო ქვეყნის მასშტაბით, არამედ მის ცალკეულ რეგიონსა თუ მხარეში ტურიზმთან დაკავშირებული ნებისმიერი საინფორმაციო მასალის მომზადება-გამოცემა და გავრცელება. იმიტომ, რომ მხოლოდ „საქართველოს ტურიზმის ეროვნული ადმინისტრაციაში,“ ქვეყნის ტურიზმის განვითარების შესახებ ერთად თავმოყრილი უტყუარი საინფორმაციო მასალა არის მსოფლიო ტურისტული მეგზურის ნაწილი და მსოფლიო მასშტაბის კონკურენტუნარიანი ქართული ტურისტული საქონლის შექმნის საფუძველი.

აღნიშნულიდან გამომდინარე, მიგვაჩნია: მიზანშეწონილი და აუცილებელია, რომ „საქართველოს ტურიზმის ეროვნული ადმინისტრაციასთან“ შექმნას ტურიზმის საინფორმაციო სააგენტო, რომელიც კოორდინაციას გაუწევს და პასუხისმგებელი იქნება ყველა იმ პრობლემის გადაწყვეტაზე, რომელიც საქართველოში ტურიზმის განვითარებასთან არის და იქნება დაკავშირებული. კერძოდ, ამ სააგენტოსთან შეთანხმების გარეშე არავის ექნება უფლება ქვეყნის ტურისტული რესურსების და ტურიზმის შესახებ ნებისმიერი საინფორმაცია მასალის - სპეციალური ლიტერატურის სახით: ტურისტული მეგზურების, ტურისტული ცნობარების, ტურისტული ბუკლეტების, ტურისტული რუკების, ტურისტული საველე მეგზურების, ტურისტული სქემების, ტურისტული სატრანსპორტო მაგისტრალების სქემების, ტურისტული სააგენტოების და ტუროპერატორების კატალოგების, ტურისტული საინფორმაციო დისკების შედგენა-გამოცემა, ტურისტული გამოფენების მოწყობა და სხვ. ამდენად, ტურისტული რესურსებისა და ტურიზმის განვითარების შესახებ ამ ფორმით საინფორმაციო მასალების ერთად თავმოყრა და არსებობა, მათი თანამედროვე ელექტრონული საშუალებებით საერთაშორისო მასშტაბით ინფორმირება იქნება ერთადერთი უტყუარი გზა საქართველოს ტურიზმის ქვეყნად მსოფლიო აღიარებისა.

ასევე, აუცილებლად მიგვაჩნია თუშეთის ტურისტული რესურსებისა და ტურიზმის შესახებ რაც შეიძლება მეტი რაოდენობის ბუკლეტების, ტურისტული მეგზურების, ტურისტული ცნობარების, ტურისტული რუკების და სხვა თვალსაჩინო მასალის სპეციალური ლიტერატურის სახით გამოცემა და მათი მსოფლიო მასშტაბით გავრცელება, რაც ხელს შეუწყობს მსოფლიო ქვეყნების ტურისტების დარწმუნებას იმაში, რომ ბუნების სილამაზით და მდიდარი მატერიალური კულტურით თუშეთი ერთ-ერთი ულამაზესი მხარეა არა მარტო საქართველოში, არამედ მთელ მსოფლიოში, ეს კი თავის მხრივ, გამოიწვევს თუშეთში ტურისტების მოზიდვას და ტურიზმის ეკონომიკური ეფექტიანობის ამაღლებას.

თუშეთში ტურიზმის განვითარების და ეკონომიკური ეფექტიანობის ამაღლების საქმეში განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება მიმოსვლის გზაბილიკების ტექნიკურ გამართულობას და გამართულ კომფორტულ სატრანსპორტო საშუალებებს. რადგა-

ნაც კარგი მიმოსვლის გზა-ბილიკები და სატრანსპორტო საშუალებები ხელს უწყობს ტურისტების, დამსვენებლების და თუში მოსახლეობის მგზავრობის დროის შემცირებას, სხვადასხვა სახის სასურველი ტრანსპორტით სარგებლობის შესაძლებლობას, კომფორტულად გადაადგილებას და ტურისტული საქონლის ღირებულების შემცირებას.

თუშეთში მისასვლელი და თუშეთის ტერიტორიაზე გზა-ბილიკების (საფეხმავლო, საცხენოსნო, სამანქანო, საჰაერო) ფართო ქსელია, მაგრამ ამჟამად მათი ტექნიკური მდგომარეობა ძალზე არასახარბიელოა. გზა-ბილიკების დღევანდელი მდგომარეობის ძირითადი მიზეზებია: თუშეთის რთული მთიანი რელიეფი, მკაცრი კლიმატური პირობები (თოვლი, ზვავი, ნიაღვარი), ნიადაგის ეროზია, საზაფხულო სათიბ-საძოვარი სავარგული მიწების დიდძალი ცხვრის ფარებითა და საქონლის ნახირით გადატვირთვა და სარგებლობა, და რაც მთავარია, ის, რომ საერთოდ არ ხდება (გარდა ნაწილობრივ სამანქანო გზისა) საფეხმავლო და საცხენოსნო გზა-ბილიკების შეკეთება-აღდგენა.

თუშეთში მისასვლელი და არსებული გზა-ბილიკების სრული მონესრიგების გარეშე შეუძლებელია ტურიზმის ნორმალური განვითარება, ამიტომ ამ პრობლემის დროულად მოგვარებას ძალზე დიდი მნიშვნელობა აქვს. გზა-ბილიკების პრობლემის გადაჭრის, ე.ი. თუშეთში მისასვლელი და თუშეთის ტერიტორიის კარგი გზა-ბილიკებით მთლიანად უზრუნველყოფის მიზნით საჭიროა: კახეთისა და თუშეთის დამაკავშირებელი სოფ. ფშაველი-ომალის საავტომობილო გზის სრულ ნესრიგში მოყვანა, თუშეთის ტერიტორიაზე ამ გზის განშტოებების ბოლომდე მშენებლობა და კეთილმოწყობა, თუშეთის ტერიტორიაზე საფეხმავლო და საცხენოსნო გზა-ბილიკების ყოველწლიურად შეკეთება-აღდგენა, სოფლების დაკავშირების მიზნით საბაგირო გზების ფართო ქსელის აგება, შვეულმფრენის რეგულარული რეისების აღდგენა-განახლება.

თუშეთში მისასვლელი და შიდა გზა-ბილიკების შეკეთება-აღდგენისა და სრულ ნესრიგში მოყვანისათვის, ახალი საავტომობილო და საბაგირო გზების, ხიდების, გვირაბების მშენებლობისათვის დიდძალი კაპიტალური დაბანდებები (ინვესტიციები) იქნება საჭირო, რომელთა ერთდროულად მოძიება ძნელი და შეუძლებელია, ამიტომ აუცილებელია, რაც შეიძლება დროულად დამუშავდეს თუშეთში მისასვლელი და ადგილობრივი გზა-ბილიკების შეკეთება-აღდგენისა და მშენებლობისათვის საჭირო ფულადი სახსრების მონახვა-გამოყოფისა და გამოყენების შესახებ სახელმწიფო პროგრამა, რაც ამ პრობლემის დროულად გადაწყვეტის გარანტი იქნება.

როგორც ცნობილია, თუშეთის მოსახლეობის მთიდან კახეთში ჩამოსახლების შემდეგ, ბევრჯერ იდგა კახეთიდან თუში ხალხის თავის ძველ საცხოვრისში თანდათანობით დაბრუნებისა და თუშეთის ხელახლა აღორძინების საკითხი. მაგრამ ეს პრობლემა დღემდე მოუგვარებელია, მიუხედავად თუში ხალხის ძალზე

დიდი სურვილისა.

დღეს თუშეთში თუშების დაბრუნების საკითხი ძალზე აქტუალურია იმიტომ, რომ თუშეთში ტურისტული რესურსების უდიდესი შესაძლებლობების გამო შესაძლებელია მაღალგანვითარებული ტურიზმის შექმნა. ამიტომ როგორც ტურიზმის, ისე თუშების სამეურნეო საქმიანობის დარგების განვითარება ადგილობრივ მცხოვრებთა გარეშე შეუძლებელი იქნება.

თუში ხალხის კახეთიდან თუშეთში თანდათანობით დაბრუნების, მუდმივად დასახლებისა და ამ მხარის აღორძინების ყველაზე დიდი შესაძლებლობა გაჩნდა მაშინ, როცა დაიწყო სოფ. ფშაველი-თორღვას აბანო-ომალის დამაკავშირებელი 72 კმ-იანი საავტომობილო გზის მშენებლობა და 1978 წლის 23 სექტემბერს თუშეთის ცენტრში, სოფელ ომალში პირველი ავტომანქანა შევიდა.

მართალია ამ გზის მშენებლობამ თუშეთში გარკვეული სოციალურ-ეკონომიკური ნაყოფი გამოიღო, მაგრამ კახეთიდან თუშეთში თუში მოსახლეობის თანდათანობით დაბრუნებისა და იქ მუდმივად დასახლების თვალსაზრისით სიკეთე არ მოუტანია. მაგალითად, 1975 წელს თუშეთში მუდმივად ცხოვრობდა 40 კომლი 168 მოსახლით, ხოლო ეს მაჩვენებელი 2014 წლისთვის იყო 22 კომლი და 25 მოხუცი მოსახლე. ეს მდგომარეობა ძირითადად დაკავშირებულია იმასთან, რომ აღნიშნული გზა გადადის კავკასიონის ქედზე ზღვის დონიდან 2926 მეტრის სიმაღლეზე თორღვას აბანოს სერის უღელტეხილზე და დიდთოვლობის გამო წელიწადში შვიდი-რვა თვე გაუვალი და ჩაკეტილი ხდება; ასევე იკეტება სხვა გადასასვლელი უღელტეხილები, საცალფეხო და საცხენოსნო გზა-ბილიკები. ამის გამო კახეთსა და თუშეთს შორის და პირიქით მოსახლეობის მგზავრობაც წყდება. შვიდი-რვა თვე კახეთთან კავშირის გარეშე ჩაკეტილ თუშეთში ცხოვრება არის ძირითადი მიზეზი იმისა, რომ ფერხდება თუშების კახეთიდან თუშეთში თანდათანობით დაბრუნება და მისი აღორძინება.

როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, ეს პრობლემა საბოლოოდ რომ გადაიჭრას, ე.ი. თუშებს და ტურისტებს რომ მიეცეთ მთელი წლის განმავლობაში კახეთსა და თუშეთს შორის და პირიქით მიმოსვლისა და მგზავრობის საშუალება, აუცილებელია კახეთისა და თუშეთის დამაკავშირებელი მინისქვეშა გვირაბების გაყვანა-მშენებლობა. ერთი გვირაბი გაყვანილი უნდა იქნას მდინარე სტორის ხეობიდან ჭანჭახოვანის ხეობამდე (ფიცრის ქალა), ხოლო მეორე გვირაბი – კახეთის ალაზნის ხეობიდან (პანკისის ხეობა) თუშეთის ალაზნის ხეობამდე (ალაზნისთავი).

ამ გვირაბების გაყვანა საბოლოოდ გადაწყვეტს, თავიანთი წინაპრების საცხოვრისში თუშების მუდმივ საცხოვრებლად თანდათანობით დაბრუნების, ტრადიციული სამეურნეო დარგების აღდგენის, ტურიზმის სწრაფად განვითარების, მთელი წლის განმავლობაში თუში მოსახლეობისა და ტურისტების კახეთსა და თუშეთს შორის, და პირიქით მიმოსვლისა

და მგზავრობის, მთლიანად თუშეთის აღორძინების პრობლემას.

ამ გვირაბების მშენებლობის გარეშე შეუძლებელი იქნება თუშეთის ხელახლად აღორძინების პრობლემის საბოლოოდ გადაწყვეტა.

თუშეთში მისასვლელი და შიდა გზა-ბილიკების სრულ წესრიგში მოყვანის პარალელურად, საჭიროა თუში მოსახლეობის, ტურისტებისა და დამსვენებლების კომფორტული ტრანსპორტით უზრუნველყოფა. ვინაიდან მაღალმთიან და რთული რელიეფის მქონე თუშეთში სხვადასხვა სახის სატრანსპორტო საშუალებებია საჭირო (ავტომობილი, ცხენი, შვეულმფრენი), ამიტომ ასეთი მრავალი სახის სატრანსპორტო საშუალებებით თუში მოსახლეობისა და ტურისტების დაკმაყოფილება ძალზე ძნელი საქმეა. მიუხედავად ამისა, ამჟამად კახეთიდან თუშეთში და ადგილობრივ თუშეთში საზოგადოების გადაადგილებისათვის ძირითადად გამოიყენება მხოლოდ კერძო ორ და სამხიდიანი ავტომობილები და ცხენები, იშვიათად – შვეულმფრენი. კახეთიდან თუში მოსახლეობის და ტურისტების სოფ. ომალომდე და გაყვანილ საავტომობილო გზის ბოლომდე გადაყვანა ხდება ავტომანქანებით, ხოლო იქიდან თუშეთის მთელ ტერიტორიაზე – ცხენებით.

დღევანდელი მცირე რაოდენობის კერძო არაკომფორტული ორ-სამხიდიანი ავტომანქანები, ცხენების მცირე რაოდენობა, მომსახურების მაღალი ტარიფები, მინიმალურადაც ვერ აკმაყოფილებს თუში მოსახლეობისა და ტურისტების ამჟამინდელ მოთხოვნილებებს. მით უმეტეს, მომავალში ამ პრობლემის მოგვარება თითქმის შეუძლებელი იქნება. ამიტომ სამომავლოდ ამ პრობლემის მთლიანად გადაწყვეტის მიზნით მიზანშეწონილად მიგვაჩნია, ახმეტის რაიონის სოფელ ზემო და ქვემო ალვანებს შორის არსებულ ტერიტორიაზე აშენდეს თანამედროვე ტიპის დიდი ტურისტული ცენტრი. აქ განთავსდება სასტუმრო, ტურისტული მომსახურების სააგენტო, ტურიზმის კადრების მომზადების აკადემია, კომფორტული სატრანსპორტო საშუალებებით უზრუნველყოფილი ავტოპარკი, შვეულმფრენის დასაჯდომი მოედანი. რადგანაც თუში მეცხვარეების სამეურნეო საქმიანობა და თუშეთის ტერიტორიაზე ტურისტების გადაადგილების ძირითადი საშუალება ცხენია, ამიტომ აუცილებელია თუშური ცხენებით არა მარტო დღევანდელი, არამედ სამომავლოდ თუშთა და ტურისტთა მოთხოვნილებების მაქსიმალურად დაკმაყოფილება. ამ მიზნით მიზანშეწონილად მიგვაჩნია თუშური ცხენსაშენი მეურნეობის შექმნა. მეურნეობის შექმნის გზით, ერთი მხრივ, მთლიანად გადაწყდება თუშურ ცხენებზე თუში ხალხის და ტურისტების მზარდი მოთხოვნილებები. ხოლო მეორე მხრივ მეურნეობა იქნება საქართველოს მთიანეთის მოსახლეობის თუშურ ცხენებზე მოთხოვნილების დასაკმაყოფილებელი ბაზა.

ამ ცენტრის აშენების შემდეგ, ავტომანქანებით თუში ხალხისა და ტურისტების გადაყვანა მოხდება სამი მარშრუტით: პირველი: ალვანები –

სოფ. ფშაველი–თორღვას აბანო–სოფელი ომალო–დანიშნულების ადგილი (ალვანები); მეორე: ალვანები–ბახტრიონი–სოფ. ბირკიანი–სოფ. ტბათანა, დანიშნულების ადგილი ალვანები; ხოლო ცხენებით მგზავრობის მოყვარულებს საშუალება ექნებათ გადაადგილდნენ: პირველი მარშრუტით: ალვანები–სოფ. ფშაველი–თორღვას აბანო–სოფ. ომალო, დანიშნულების ადგილი (ალვანები); მეორე მარშრუტით: ალვანები–ბახტრიონი–სოფ. ბირკიანი–სოფ. ტბათანა–ალაზნისთავი–ქვახიდი –სოფ. გირევი–სოფ. ომალო–ალვანები; მესამე მარშრუტით: ალვანები– ბახტრიონი–სოფ. ბირკიანი–სოფ. ტბათანა–ალაზნისთავი–წოვათა–საჩა–ღმე–ომალო–ალვანები. შვეულმფრენის მარშრუტები იქნება: ალვანები– ომალო–ალვანები; ალვანები–ალაზნისთავი–ომალო–ალვანები. ალვანი –თელავი–თბილისი.

თუშეთში მისასვლელი და შიდა გზა-ბილიკების მონესრიგება და თანამედროვე კომფორტული სატრანსპორტო საშუალებების არსებობა ხელს შეუწყობს ახალი სამუშაო ადგილების შექმნას, ადგილობრივი მოსახლეობისა და ტურისტების ნორმალურ მგზავრობას, მგზავრობის ღირებულების შემცირებას, ტურიზმის განვითარებას, ტურისტების რაოდენობის გაზრდას, ტურიზმიდან შემოსავლის ზრდას და ტურიზმის ეკონომიკური ეფექტიანობის ამაღლებას.

თუშეთში ერთ დროს საკმაოდ მაღალგანვითარებული შინამრეწველობის დარგი დღეს ფაქტიურად მიტოვებულია, მაგრამ სამომავლოდ ტურიზმის განვითარებისათვის მის აღორძინებას ძალზე დიდი მნიშვნელობა ენიჭება.

ადრინდელ პერიოდში შინამრეწველობის–საოჯახო ხელსაქმიანობის პროდუქციას ძირითადად თუშების საყოფაცხოვრებო მოთხოვნილებების დაკმაყოფილებისათვის აწარმოებდნენ. მაგრამ დღეს თუში ხალხის ხელქმნილი ხელსაქმის შედეგები – ფარდაგხალიჩები, წინდები, ჩითები, ხელთათმანები, თუშური ქუდები, ხის კოვზები, ჯამები და სხვა პროდუქცია ხიბლავს არა მარტო საქართველოს ადგილობრივ მოსახლეობას, ქვეყანაში შემოსულ ტურისტებს, არამედ უცხო ქვეყნების – იაპონიის, რუსეთის, ინგლისის, საფრანგეთის, გერმანიის, პოლონეთის და სხვა ქვეყნებში მონყობილი გამოფენა-ვაჭრობის დამთვალიერებლებსა და მყიდველს, ამიტომ აუცილებელია დიდი ყურადღება დაეთმოს თუშეთში შინამრეწველობის განვითარებას.

მეცხვარეობასთან არის დაკავშირებული. აქაური ცხვარი მაღალი ხარისხის მატყლის დიდ მარაგს იძლევა (260,0 ტ), ამიტომ შინამრეწველობისათვის მატყლის ნედლეულის ნაკლებობა არ არსებობს. ამასთან, ამ დარგის განვითარების ხელშემწყობია ბუნებრივი მცენარეული საღებავებისა და დასამუშავებელი ხეცის ძალზე დიდი მარაგი და, რაც მთავარია, ამ საქმის უზადლო ოსტატები – თუშები. ამდენად, თუშეთში შინამრეწველობის მაღალ დონეზე განვითარებისათვის ყველა პირობა არსებობს. აქ ხაზი უნდა გავუსვათ იმ გარემოებას, რომ რადგანაც დღეს თუშეთში მუდმივად ძალზე ცოტა ხალხი ცხოვრობს, ამიტომ შინამრეწველობაში დასაქმდებიან ზაფხულის პერიოდში

ზემო და ქვემო ალვანებიდან თუშეთში ამოსული ამ საქმის უბადლო ოსტატები.

ადრინდელ პერიოდში თუშური შინამრეწველობის პროდუქციის წარმოება პრიმიტიული, მაგრამ ძალზე საინტერესო შრომის იარაღების გამოყენებით ხდებოდა. ამიტომ ამ პროდუქციის წარმოება არასამრეწველო ხასიათს ატარებდა და ძირითადად შიდა მოხმარებისათვის იყო განკუთვნილი. დღეს, როდესაც მრავალნაირი საინფორმაციო საშუალებებით შესაძლებელი და მისაწვდომი გახდა, როგორც ჩვენი ქვეყნის, ისე მსოფლიოსათვის თუშური ხალხური მრავალსაუკუნოვანი ხელოვნების თვალსაჩინო მიღწევების გაცნობა, რასაც შედეგად მოჰყვა მათზე დიდი მოთხოვნილებების გაჩენა, მიგვანიშნებს ამ მეტად მნიშვნელოვანი დარგის სწრაფად აღორძინების აუცილებლობაზე.

თუშეთში შინამრეწველობის დარგი, რომ აღორძინდეს საჭიროა: სოფელ ომალოში, დიკლოში, შენაქოში და დართლოში აშენდეს თანამედროვე მაღალმწარმოებლური სართავ-საქსოვი საწარმოები სადაც დამზადდება თუშური ფარდაგები, ხალიჩები, ჩითები, წინდები, ხელთათმანები, თუშური ქუდები, ჩანთები, საფეხები, ხურჯინები, ნაბდები, თუშური შალი და მატყლის სხვა ნაწარმი; ამასთან ერთად ბუნებრივი მცენარეული საღებავების წარმოებისათვის უნდა აშენდეს ქიმიური საამქროები. ასევე უნდა აშენდეს ხე-ტყის დამამუშავებელი საამქროები ისეთი რაოდენობით, რომ არ გაჩანადგდეს და ზიანი არ მიაღვეს ბუნებას. ხეტყისგან დამზადდება ავეჯი, კილონები, კოვზები, ჯამები და ხის სხვა მრავალი პროდუქცია.

თუშეთში შინამრეწველობის განვითარების შემთხვევაში შესაძლებელი იქნება: თუშური შინამრეწველობის პროდუქციით თუშეთში და საქართველოში შემოსული ტურისტების, მთლიანად ჩვენი ქვეყნის მოსახლეობის დაკმაყოფილება და საზღვარგარეთის ქვეყნების ბაზრების დახლების დამშვენება. შინამრეწველობის საწარმოების აშენებას ასევე დიდი მნიშვნელობა ექნება იმ მხრივაც, რომ ისინი იქნებიან ტურისტთა ექსკურსიების მოწყობის თვალსაჩინო ობიექტები, სადაც ტურისტებს საშუალება ექნებათ ახლოს გაეცნონ და მონაწილეობა მიიღონ თუშური შინამრეწველობის პროდუქციის წარმოების ტექნოლოგიურ პროცესებში, რაც გაზრდის თუში ხალხის მრავალსაუკუნოვანი ხელოვნების თვალსაჩინო მიღწევების უცხო ქვეყნებში გატანის შესაძლებლობას.

თუშეთში, თუშური შინამრეწველობის აღორძინებას ძალზე დიდი მნიშვნელობა აქვს როგორც ტურიზმის განვითარებისათვის, ისე ბარიდან მთაში თუში ხალხის დაბრუნების, დამკვიდრებისა და დასაქმებისათვის. ტურისტებისათვის საოცრად მომხიბვლელი და მიმზიდველი გახდება უნიკალურ ძველ საცხოვრებელ სახლებსა თუ ციხე-სახლებში, ციხე-კოშკებში კარგი გემოვნებით ახლად აშენებული თუ გახსნილი თუში ოსტატების ფანტაზიით შექმნილი ხელოვნების ნიმუშებით მოწყობილი და დამშვენებული კერძო სასტუმროები, რესტორნები, ბარები და სასაუზმეები. აქ თუშური ფარდაგებით მორთულ დარბაზებში ხის სკამებით გარემოცულ თუშურორნამენტებიან ხის მაგიდაზე, ხის სერვისითა და თუშური ტრადიციული კერძებით განყოფილი სუფრა; თუშური ხელოვნების მრავალფეროვანი შედეგების საჩუქრად არჩევის შესაძლებლობა და უთვალავი სხვა

რამ არის თუშეთში როგორც ჩვენი ქვეყნის, ისე მსოფლიოს ყველა კუთხიდან ტურისტთა მოზიდვისა და ტურიზმიდან შემოსავლის ზრდის, ტურიზმის სამომავლოდ განვითარების და მისი ეკონომიკური ეფექტიანობის ამაღლების გარანტი.

თუშეთში ტურიზმის ნორმალური განვითარებისათვის ძალზე დიდი მნიშვნელობა აქვს ტურისტების, თუშეთის მოსახლეობის და დამსვენებელთა სოფლის მეურნეობის და კვების მრეწველობის ეკოლოგიურად სუფთა პროდუქტებით უზრუნველყოფის პრობლემის გადაწყვეტას.

ისტორიულად თუშთა სამეურნეო საქმიანობა იყო მეცხოველეობა და სამთო მინათმოქმედება. მეცხოველეობის დარგებიდან ყველაზე მეტად განვითარებული იყო მეცხვარეობა, მესაქონლეობა და მეჯოგეობა, ხოლო სამთო მინათმოქმედებიდან – მარცვლეულის მეურნეობა და მეკარტოფილეობა. სოფლის მეურნეობის აღნიშნული დარგებიდან დღეს ფუნქციონირებს მეცხვარეობა, მესაქონლეობა და ნაწილობრივ – მეჯოგეობა და მეკარტოფილეობა. რადგან დღეს თუშეთში მუდმივად არ ცხოვრობს ხალხი, ამიტომ ამ დარგების სამეურნეო საქმიანობას ეწვეიან და წარმართავენ ზაფხულში ზემო და ქვემო ალვანებიდან თუშეთში ასული მოსახლეობა.

ბოლო წლის მონაცემებით ზემო და ქვემო ალვანების მოსახლეობის კერძო საკუთრებაშია 53,2 ათასი სული ცხვარი და თხა, 3,5 ათასი სული ძროხა და მოზარდი, 254 ცხენი და სხვა პირუტყვი. თუში ხალხი ორგანიზინადარი ცხოვრების გამო, ცხვარსა და მსხლელებს რქოსან პირუტყვს ძირითადად თუშეთში აზაფხულებს. თუშეთის თითქმის მთელ ტერიტორიაზე განლაგებულია თუშური ცხვრისა და ძროხის ფერმები და იქ ეწვეიან სამეურნეო საქმიანობას.

მეცხოველეობის პროდუქტების წარმოება ხდება ცხვრისა და ძროხის ფერმებში. ჩვენი გაანგარიშებით, დაახლოებით ინარმოება: მატყლი - 241,0 ტონა, რძე - 5410,0 ტონა, თუშური ცხვრის (გუდის) ყველი - 210,0 ტონა, ცხვრის ხორცი - 265,0 ტონა, ძროხის ყველი - 331,0 ტონა, კარაქი - 82,0 ტონა, საქონლის ხორცი - 225,0 ტონა და მეცხოველეობის სხვა პროდუქტები. მოსახლეობა ამ პროდუქტების ნაწილს თვითონ მოიხმარს, ნაწილს ადგილობრივ ყიდის (სასტუმროები, ტურისტები, დამსვენებლები, მოსახლეობა), ნაწილი ბარში ჩამოაქვთ და ბაზრების დახლებზე ყიდიან.

უნდა ითქვას, რომ მეცხოველეობის პროდუქტების ადგილობრივ წარმოება, ბარში ჩამოტანა და რეალიზაცია დიდ ხარჯებთან არის დაკავშირებული, ამიტომ ძვირი ჯდება. მაშინ, როდესაც ამ პროდუქტების საბაზრო ფასები ძალზე დაბალია და კიდევ უფრო კლებულობს. ამ გარემოების გამო თუშეთში მეცხოველეობის პროდუქტების წარმოება თანდათანობით მცირდება, რის გამოც სამომავლოდ ძნელი გახდება ტურისტების, გაზრდილი რაოდენობის დამსვენებლების, მოსახლეობის სოფლის მეურნეობისა და კვების მრეწველობის პროდუქტებით მზარდი მოთხოვნილებების დაკმაყოფილება.

თუშეთში სოფლის მეურნეობისა და კვების მრეწველობის დარგების პროდუქტების წარმოების პრობლემა საბოლოოდ რომ მოგვარდეს და გად-

ანყდეს, საჭიროა: თუშეთში რამდენიმე ადგილას გაიხსნას სოფლის მეურნეობისა და კვების მრეწველობის პროდუქტების შესყიდვის სპეციალური პუნქტები, სადაც ხელმისაწვდომ ფასებში მოხდება ადგილობრივ წარმოებული მეცხოველეობის პროდუქტების ბითუმად ჩაბარება. ასევე, რამდენიმე ადგილას უნდა აშენდეს მცირე წარმადობის კომბინირებული ქარხნები. ამ ქარხნებში მოხდება რძისა და და ხორცის პროდუქტების წარმოება, როგორცაა ცხვრისა და ძროხის სტერილიზებული რძე პაკეტებში, ქარხნული წესით დამზადებული თუშური ცხვრისა და ძროხის ყველი, ხაჭო, მანონი, კარაქი, ერბო, ნაყინი, სოსისი, ძხვვი, ცხვრისა და საქონლის დაფასოებული ხორცი, ყველისა და ხაჭოს ხინკალი, ცხვრის ხორცის კონსერვი და სხვა პროდუქტი. ასევე აუცილებელია მეცხოველეობის ნარჩენების გამოყენების მიზნით ერთ-ერთ კომბინირებულ ქარხანაში მცირე სიმძლავრის საპნის და ტყავის საამქროების მშენებლობა და შესაბამისი პროდუქციის წარმოება. თუშეთში აგრეთვე უნდა აშენდეს დეკის ფოთლის ჩაის, მთის ხილისაგან (მოცვი, ყოლო და მაცვალი) ლიმონათისა და წველების და თუშური ლუდის წარმოების ფაბრიკა-ქარხანა. ყველა ამ პროდუქციის რეალიზაცია მოხდება როგორც ადგილობრივ თუშეთში, ისე საქართველოს და საზღვარგარეთის ქვეყნების ბაზრებზე.

ზემოთ აღნიშნული ფორმით სოფლის მეურნეობის და კვების მრეწველობის პროდუქტების წარმოება, შესყიდვა და რეალიზაცია ხელს შეუწყობს თუშთა ბარიდან თუშეთში დაბრუნების დაჩქარებას, მათ მიერ ცხვრის, მსხვილფეხა რქოსანი და სხვა სახის პირუტყვის რაოდენობის ზრდას, პირუტყვის პროდუქტიულობის და სოფლის მეურნეობის სხვა პროდუქტების იმ რაოდენობით გაზრდას, რომელიც თუშეთში ტურისტების, დამსვენებლების და მოსახლეობის მოთხოვნილებებს მაქსიმალურად დააკმაყოფილებს, მეტიც, ნამეტი პროდუქტებით გაჯერდება ჩვენი და უცხო ქვეყნების ბაზრები; აღორძინდება სამთო მინათმოქმედება; ქარხნების მშენებლობით გაჩნდება დამატებითი სამუშაო ადგილები. მკვეთრად გაიზრდება სოფლის მეურნეობასა და კვების მრეწველობაში დასაქმებულ მუშაკთა შემოსავალი; გაძლიერდება რეგიონის და ქვეყნის ეკონომიკა; ასევე, მეცხოველეობის პროდუქტების წარმოების ქარხნების მშენებლობას უაღრესად დიდი მნიშვნელობა ექნება თუშეთში შემოსული ტურისტებისათვის: აქ ტუმრობისას მათ ექნებათ ქარხნებში მეცხოველეობის და სხვა პროდუქტების წარმოების ტექნოლოგიური პროცესების შესახებ ფართო ინფორმაციის მიღების შესაძლებლობა.

ბუნებამ თუშეთი დააჯილდოვა ძალზე საინტერესო გეოგრაფიული მდებარეობით, მრავალფეროვანი და წარმტაცი მთიანი რელიეფით, კარგი კლიმატურ-ნიადგობრივი პირობებით, მდიდარი ფლორითა და ფაუნით და მასთან ორგანულად შერწყმული ორიგინალური არქიტექტურით ნაგები კოლორიტული თუშური სოფლებით.

საუკუნეებით მოსახლეობის გარეშე დარჩენილი საქართველოს ეს ულამაზესი მხარე- თუშეთი და თუშეთის სოფლები ზამთრობით მკვდარ სანახაობას წარმოადგენენ. ცოცხლდებიან მხოლოდ ზაფხულში, როცა ბარიდან თუშები წინაპრების საცხოვრისს აკითხავენ, სათუთად უვლიან მათ ადგილ-მამულს, ნაფუძარს. ამასთან, თუშეთის სოფლებს განსაკუთრებით ლამაზ იერს აძლევს, თუშური კოლორიტის შენარჩუნებით აღდგენილ ძველ საცხოვრებელ სახლებსა თუ ციხე-კოშკებში, ან ახალაშენებულ ნაგებობებში, გახსნილი კეთილმოწყობილი სასტუმროები; აგრეთვე, ძველი იერ-სახის მქონე, მაგრამ თანამედროვე ტიპის ერთ ან ორსართულიანი ნათელი აივნებიანი კარ-ფანჯრებით გამართული და ფინური ფორმის აშენებული სახლები.

მიუხედავად ამ აღმშენებლობისა, ისტორიული ჟამთაგვის გამო თუშეთის თვრამეტი სოფელი უკაცრიელი და გაპარტახებულია, ბევრი მათგანი მხოლოდ ნანგრევების სახითაა შემორჩენილი, ზოგიერთი კი – ნასოფლარის სახით.

ისტორიულ ჟამთაგვლას გადარჩენილი ოცდათექვსმეტი სოფელი, რომლებიც თუშეთის მთელ ტერიტორიაზეა გაშენებული, შორიდან ერთი შეხედვით ძალზე შტამბეჭდავია, მაგრამ მათი ახლოს ნახვა გულდასაწყვეტია და სინანულის მომგვრელია.

თუშეთის ყველა სოფელში ძალზე ბევრია დანგრეული საცხოვრებელი სახლები და სხვა ნაგებობები. ამას ემატება ისიც, რომ თუშეთში გახშირდა უნიკალური ძველი საცხოვრებელი სახლების, ციხე-სახლების, ციხე-კოშკების გადაკეთება-გადმოკეთება, მათი სახურავების შიფერით თუ თუნუქით გადახურვა, უადგილო ადგილას ბეტონის ბლოკებით და სხვა საამშენებლობა მასალით უგემოვნო ახალი საცხოვრებელი სახლებისა თუ სხვა დანიშნულების შენობა-ნაგებობების მშენებლობა, რის გამოც სოფლები და ისტორიული ძეგლები თანდათანობით კარგავენ თავიანთ პირვანდელ სახეს და სილამაზეს, ამიტომ თვითნებური მშენებლობა თუშეთში დაუყოვნებლივ უნდა შეწყდეს.

თუშეთის სოფლებისათვის პირვანდელი იერ-სახის შენარჩუნების, ნაგებობების ძველი კოლორიტის დაცვით აღდგენა-განახლებისათვის საჭიროა დროზე დამუშავდეს თუშეთში ამ სფეროს განვითარების სახელმწიფო კონცეფცია. კონცეფციის ლაიტმოტივი უნდა იყოს: მთლიანად აღვადგინოთ თუშე ხალხის ნაფუძარი, კერა, ისტორიული და არქიტექტურული ძეგლები, მოვუაროთ და გამოვიყენოთ მისი უნიკალური შესაძლებლობები.

მართალია, თუშეთში დიდი რაოდენობით არის წყლის რესურსები, მაგრამ სოფლების თავისებური ადგილმდებარეობის გამო, ყველა მათგანი განიცდის სასმელი წყლის ნაკლებობას. აუცილებელია ახალი წყალსადენების მშენებლობა. რესტავრირებულ და განახლებულ სოფლებში, ყველგან თუ არა, სოფელ ომალოში მაინც უნდა აშენდეს თანამედროვე სასწავლო და სამედიცინო ტექნიკით აღჭურვილი სკოლა-ინტერნატი და სამედიცინო ამბულატორია.

რადგან თუშეთში სოფლების, ისტორიული ძეგლების და ინფრასტრუქტურის აღდგენა დიდ კაპიტალურ

დაბანდებებთან არის დაკავშირებული, მიზანშეწონილია ამ სამუშაოების ეტაპობრივად განხორციელება. პირველ რიგში ეს სამუშაოები უნდა დაიწყოს შედარებით მჭიდროდ დასახლებულ და სიცოცხლით სავსე ოთხ სოფელში (ომალო, შენაქო, დიკლო, დართლო). ზოგან დაწყებულია ეს სამუშაოები. სოფლების აღმშენებლობისათვის საჭიროა დიდძალი სამშენებლო მასალა, რისთვისაც აუცილებელია ფიქალი ქვის წარმოების საამქროების მშენებლობა.

თუშეთის სოფლების, ისტორიული და არქიტექტურული ძეგლების აღდგენა-განახლება ხელს შეუწყობს თუში ხალხის ბარიდან თავიანთი წინაპრების საცხოვრისში თანდათანობით დაბრუნებას, ტრადიციული სამეურნეო დარგების განვითარებას და ადგილზე დასაქმებას; როგორც ჩვენი ქვეყნის, ისე საზღვარგარეთის ქვეყნებიდან შემოსული ტურისტების რაოდენობის გაზრდას და ტურიზმის განვითარებას. ყოველივე ეს კი, თავის მხრივ, ხელს შეუწყობს როგორც თუშეთის, ისე საქართველოს ეკონომიკის განვითარებას.

საქართველოს მთავრობის მიერ 1999 წლის 8 ივნისს მიღებული „მაღალმთიანი რეგიონების სოციალურ-ეკონომიკური და კულტურული განვითარების შესახებ“ კანონით გათვალისწინებულია მთიან რეგიონებში მოსახლეობის საყოფაცხოვრებო და სამეურნეო საქმიანობის ელექტროენერგიით უზრუნველსაყოფად მცირე სიმძლავრეების ელექტროსადგურების მშენებლობისა და ენერჯის განახლებადი წყაროების გამოყენების პროექტების დაფინანსება. მიუხედავად ამისა, დღემდე თუშეთში რაიმე სახის ელექტროენერჯის მომცემი არცერთი ნაგებობა არ აშენებულა, ამიტომ თუშეთი ისევ ღამის წყვილია ჩაფლული.

თუშეთი მდიდარია ჰიდრორესურსებით. მის ტერიტორიაზე 342 სწრაფი და წყალუხვი მდინარე მიედინება, რომელთა ჯამური წყლის ხარჯი 1178,0 მლნ მ-ია. წყლის რესურსებით ასეთი მდიდარი ეს მხარე დღეს სრულ სიბნელეში იმყოფება.

თუშეთში ტურიზმის განვითარებისა და თუშეთის აღორძინების ერთ-ერთი ძირითადი გზა არის მისი ელექტროენერგიით სრული დაკმაყოფილება. თუშეთში ენერჯეტიკის განვითარება უნდა მოხდეს ადგილობრივ მცირე და საშუალო სიმძლავრის ჰიდროელექტროსადგურების მშენებლობისა და მზის ენერჯის გამოყენების გზით.

თუშეთში მცირე და საშუალო სიმძლავრის ჰიდროელექტროსადგურების მშენებლობისათვის განსაკუთრებით კარგი პირობებია: წყლის ბუნებრივი ვარდნა, რაც გამორიცხავს კაშხლების, წყალსაცავების და მაღალი ძაბვის ელექტროგადამცემი ხაზების მშენებლობას; მინიმუმამდე მცირდება დანაკარგები ელექტროენერჯის ტრანსპორტირებაზე და მავნე ეკოლოგიური ზემოქმედება გარემოზე. ასევე, საქართველოში არის ჰიდროელექტროსადგურებისათვის საჭირო ჰიდროაგრეგატების, ტურბინების, გენერატორების, ჰიდრაულიკური და ელექტრონული მართვის სისტემების და დამხმარე მოწყობილობების სანარმოები - თბილავიამშენი, ჩარხმშენებელი ფირმა დეა, ქუთაისის და ოზურგეთის ელექტრომექანიკური ქარხანა, თბილისის მმართველ-გამომთვლელი ქარხანა-

ნა, სადაც ხდება ამ პროდუქციის წარმოება.

რაც შეეხება მზის რადიაციის ენერჯიას, იგი ამოუწურავი და ეკოლოგიურად სუფთა ენერჯიის წყაროა. თუშეთში მზის ნათების ხანგრძლივობა წლის განმავლობაში საშუალოდ 2000-2200 საათია, ენერჯიის ნაკადის დღეღამური ინტენსივობა კი 120-180 კვ/მ. მზის ენერჯიას თუშეთის ელექტროენერჯის საერთო ბალანსში მნიშვნელოვანი ადგილის დამკვიდრება შეუძლია.

დღეისათვის როგორც საქართველოს მთელი მთიანეთის დასახლებებისათვის, ისე თუშეთისათვის არსებობს მთის მდინარეებსა და მათ შენაკადებზე მცირე სიმძლავრის ჰიდროელექტროსადგურების მშენებლობის პროექტები და ტექნიკურ-ეკონომიკური დასაბუთება. ასევე შექმნილია მზის ენერჯის გამოყენების პროექტები. პროექტების არსებობის მიუხედავად, არცერთი პროექტი პრაქტიკულად არ განხორციელებულა, რაც ძალზე უარყოფით გავლენას ახდენს თუშეთში იმ პრობლემების გადაწყვეტაზე, რომლებიც განსაზღვრავენ ტურიზმის განვითარებას და თუშეთის აღორძინებას. ამიტომ აუცილებელია, რაც შეიძლება დროზე ეტაპობრივად დაიწყოს როგორც მცირე და საშუალო სიმძლავრის ჰიდროელექტროსადგურების მშენებლობა, ისე მზის რადიაციის ენერჯის გამოყენება.

ზემოთ აღნიშნული პრობლემების დროულად გადაწყვეტა გარანტი იქნება იმისა, რომ სამომავლოდ თუშეთი იქნება აღორძინებული, მაღალგანვითარებული ტურიზმის ერთადერთი თუ არა, ერთ-ერთი ულამაზესი მხარე მსოფლიოში.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. კ. ყიზილაშვილი. თუშეთი და ტურიზმი. თბ. 2015.
2. კ. ყიზილაშვილი. სამთო ტურიზმის ეკონომიკური ეფექტიანობა და მისი ამაღლების გზები თუშეთში. სადოქტორო დისერტაცია. თბ. 2010
3. შ. ყიზილაშვილი, კ. ყიზილაშვილი: ტურიზმისა და სოფლის მეურნეობის განვითარების პრობლემები საქართველოში. ჟურნ. „საქართველოს ეკონომიკა“, 6. 2008.
4. კ. ყიზილაშვილი. ტურიზმის განვითარების პრობლემები საქართველოში. ჟურნ. „ეკონომიკა“, 7 — 8, 2008
5. კ. ყიზილაშვილი. კახეთისა და თუშეთის დამაკავშირებელი მინისქვეშა გვირაბების მშენებლობა — თუშეთის აღორძინების და სამთო ტურიზმის განვითარების ერთადერთი უტყუარი გზა. ჟურნ. ეკონომიკა“, 10 — 12, 2010.
6. კ. ყიზილაშვილი, ვ. დათაშვილი : თუშეთის ტურისტული რესურსების პოტენციალი. ჟურნ. „სოციალური ეკონომიკა“, 4, 200